

... DULKES NUŽĖRUS

LIETUVIŲ VISUOMENĖS VEIKĖJŲ KREIPIMASIS Į "RUSIJOS PRISLĖGTŲJŲ TAUTŲ IR TIKYBŲ KOMITETĄ"

Lietuviai, kitados galinga tauta, sudariusi tarp Vakarų ir Rytų Europos stiprią valstybę, šimtus metų savitai gynusi valstybės ir savotiškos kultūros bei kalbos esybę, galų gale drauge su savo kaimynėmis šalimis, turėjusiomis su lietuviais daug bendros praeities, pateko į didžiulės Rusijos valdžią. Nuo to laiko jų šaliai, galutinai nustojusiai valstybinio asmens ženkle, prasidėjo sunkių sunkiausios dienos. Lietuvių apgyventa teritorija pamažu buvo suskaldyta tam tikromis administracinėmis sritimis, kad nustotų tautinės vienybės ribų. Senovės palikimas – "Lietuvos Statutas", amžiais įsigyvenęs Lietuvoje bei gretimose buvusios valstybės žemėse, ne tik nebuvo priderintas į atsimainiusį šio krašto gyvenimą, bet buvo pakeistas svetimu jam rusų kodeksu, lietuvių papročių teisė nuslėgta. Tikybos bei sąžinės laisvė kuo smarkiausiai buvo varžoma: šmonės buvo varomi imti svetimą stačiatikių tikybą; katalikų, unitų bei protestantų bažnyčios žemės buvo konfiskuotos stačiatikių bažnyčios naudai. Lietuvos piliečių ūkis buvo griaute griaunamas. Tam tikslui Rusijos vyriausybė griebsi įvairių priespaudos priemonių: leido įstatus, kuriais buvo varžoma bei ginama katalikams ir apskritai vietiniams gyventojams pirkti ar kitu būdu įgyti Lietuvoje žemę, išdo pinigais buvo ligi paskutinio laiko perkami ūkiai ir dalijami rusams kolonistams, nors šimtai tūkstančių darbščių lietuvių turėjo palikti savo šalį ir keliauti svetur, ypač Amerikon. Be to, kad tik greičiau nuniokojus tą šalį, buvo įvestas diferencijuotas geležinkelių tarifas, kurio buvo privilegijuota teritorija, rusų apgyventa.

Kelias dešimtis metų buvo kuo sunkiausia draudžiama ne vien spausdinti lietuvių raštą Rusijos valstybėje, bet dar baudžiami žmonės net už lietuviškos maldų knygos skaitymą, atgabentas iš užsienių. Lietuvių kalba užginta vartoti viešose įstaigose, mokykloje, teisme bei administracijoje, taip pat buvo uždrausta steigti mokyklas lietuvių kalba. Lietuvių inteligentijai nebuvo leidžiama Lietuvoje dalyvauti nei teisme, nei administracijos įstaigose, nei būti mokytojais net rusiškų mokyklų. Lietuva laukė ir ligi paskutinio laiko nesulaukė valdymo teisės, nors ta teise šiek tiek jau naudojosi ta valstybės teritorija, kuri rusų apgyventa. Jokio visuomenės gyvenimo apsisprendimo ūkio, švietimo, prekybos bei kitose kultūros gyvenimo srityse. Ligi paskutinio laiko liko užginta lietuviams steigti žemės bei ūkio bankas. Valstybės Dūmoje lietuviai reprezentuoti proporciškai bent kelis kartus silpniau negu rusai.

Po 1905 metų revoliucijos, po įvykusio tuo metu Vilniuje lietuvių seimo, kuriame dalyvavo visų Lietuvos luomų atstovai ir kuris pareikalavo Lietuvai autonomijos, nedaug kuo tepagerėjo lietuvių būtis. Ir

po to laiko rusų vyriausybė vykino savo obalsį, kurį paskelbė atėjusi į tą šalį, o tas jos obalsis buvo "Rasplastatj Litvu", tariant išdildyti jos buvusio valstybinio, tautinio bei kultūrinio veido žymes.

Apacioje pasirašiusieji, susirinkę balandžio 29 d. 1916 m. įgaliojo St. Kairį, J. Saulį ir A. Zmuidzinavičių pasirašyti po auksčiau išdėstytu tekstu ir įteikti jį "Rusijos prislėgtųjų tautų ir tikybų Komitetui".

Vilniuje,
29. IV. 1916 m.

J. Basanavičius
A. Smetona
P. Klimas
P. Dogelis
M. Biržiška
J. Vileišis
A. Stulginskis

MAB. F. 255. B. 983. Originalas. Mašinosraštis. (J. Basanavičiaus, A. Smetonos, P. Klimo, P. Dogelio, Biržiškos, J. Vileišio, A. Stulginskio autografai).
Parengė Vygintas Bronius Pšibilskis